

ROBERT SMITH MacGAVAN Z BALROE, VELITEL PRAŽSKÉ INVALIDOVNY

V 17. a 18. století v Evropě byla doba velmi neklidná. Touha po větším území a náboženské rozdíly byly příčinou rozporů mezi jednotlivými státy. Menší postupně zanikaly a začínal se projevat vliv větších a mocnějších monarchií. Proto byly jednotlivé státy mezi sebou v ustavičném válečném stavu. V té době bylo v Evropě svedeno mnoho bitev, které si vyžádaly tisíce mrtvých a raněných. Četní ranění se vrátili do svých domovů a jako práce neschopní byli na obtíž svému okolí. Pouze někteří šlechtici se dokázali ujmout svých raněných poddaných. Raněných a nadosmrti zmrzačených však bylo tolik, že i vlády musely pro ně něco udělat.

V Paříži to byl „Král slunce“ Ludvík XIV., který v době od r. 1671 do r. 1674 postavili Hôtel des Invalides. Také v rakousko-uherském mocnářství se podle jeho vzoru projevovaly snahy o doživotní zaopatření starých vysloužilých a invalidních vojáků, kteří se sami nemohli žít. Pevný základ této myšlenky dala však až Marie Terezie 28. března 1750 vytvořením generálního systému invalidního a zřízením Invalidoven ve Vídni a v Praze.

Filiálními domy vídeňské Invalidovny byly menší ústavy, které podle potřeby byly v provozu jen určitou dobu, např. ve Štýrském Pettau (Ptuj), v Novém Lerchenfeldu, v Cividale, v Padově, na krátkou dobu v Mecheln v Brabantsku u Antwerp, na ostrově Murano u Benátek aj.

V Čechách to byla Ústřední Invalidovna poblíže hlavního města Prahy — v Karlíně. Krátkou dobu byly v činnosti také její filiální ústavy — v Brandýse nad L., Poděbradech, Pardubicích — a nutnost si vyžádala jejich umístění na kratší dobu také v Teplicích, Budějovicích, Terezíně, Josefově a Kutné Hoře.

Třetí Invalidovna rakouského mocnářství byla v tehdejších Uhrách v Trnavě, k níž náležely filiální ústavy v Pešti (do r. 1843), v Leopoldově (1795—1809), ve Skalici a v Szombathely (Kamenec).

Konečně sem patřila také Invalidovna v Lemberku (Lvov), která byla v provozu od r. 1865.

Jako velitelé v hlavních třech rakouských Invalidovnách byli obvykle šlechtici, vyšší důstojníci, podplukovník, plukovník i generálmajor a ve Vídni to byli dokonce dvakrát i polní podmaršálkové (1). Ve filiálních domech byl jako velitel obvykle hejtman nebo major. Veliteli Invalidoven a jejich filiálních ústavů byli obvykle důstojníci na odpočinku, kteří třeba pro špatný zdravotní stav už nemohli být v aktivní službě.

Pražská Invalidovna byla zřízena předně z odkazu hraběte Petra Strozziho, pocházejícího ze starobylé rodiny Strozzi ve Florencii. Tento šlechtic zemřel jako podmaršálek ve službách rakouského císaře Ferdinanda II. Jeho závět s odkazem pro Invalidovnu byla sepsána 3. srpna 1658 na zámku v Dymokurech. Nadaci hra-

běte Petra Strozziho pro válečné invalidy rozmnožila manželka zakladatele ve své závěti celým svým jměním a některými pozemky (3).

Po delším rozhodování o vhodnosti místa pro budovu Invalidovny padla volba na pozemek řádu křižovníků za Špitálskou branou v dnešním Karlíně. Plány na stavbu rozlehlé budovy vypracoval dvorní stavitel Kilián Ignác Dientzenhoffer. Základy ke stavbě byly vykopány v roce 1731 a základní kámen položil císař Karel VI. dne 15. srpna 1732. K dokončení stavby došlo 17. května 1737.

Zpočátku, už po roce 1735, bylo v budově umístěno 200 vojenských invalidů. Invalidovna byla spravována pražským arcibiskupem jako soukromá instituce — ovšem pod státním dohledem. V roce 1743 Marie Terezie jmenovala hraběte Štěpána Kinského ředitelem veškeré péče o vojenské invalidy v Rakousku. Pevnou formu invalidního systému dala Marie Terezie v roce 1750, kdy podepsala jmenovací dekrety vojenským velitelům Invalidoven ve Vídni a v Praze.

Režim ubytování invalidů v pražské Invalidovně byl kasárenský, ovšem s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu vojáků. V každém sále bylo 17 dvojitých a 3 jednoduchá lůžka. Postranní galeriové byty byly určeny pro důstojníky a ženaté invalidy. Veliká, do čtverce postavená budova, měla vlastní kapli, obchody, kantýnu a také vězení. V prvním patře byla nemocnice pro 138 nemocných, v níž pracoval štábní lékař se třemi vojenskými lékaři. Invalidovně sloužil i zvláštní hřbitov pod vrchem Vítkovem. Budova byla původně plánována pro 4000 invalidů, později se tento počet snížil na 2000 vojáků, ale nikdy tu nebylo plně obsazení (3).

Velitel Invalidovny měl k usnadnění své práce na pomoc zvláštní „invalidní komisi“, jejímiž členy byli dva podplukovníci, setník-auditor, setník-účetní, vojenský polní komisař jako pokladník, 6 důstojníků a 3 chirurgové, přirozeně nesměl chybět také polní kaplan. Počet důstojníků kolísal, řídil se počtem ubytovaných vojáků (např. v r. 1863 tady sloužilo 22 důstojníků).

Prvním vojenským velitelem pražské Invalidovny byl od 10. listopadu 1750 c. k. generálmajor František z Galhau, který sloužil do r. 1765. Po něm v témže roce nastoupil podplukovník svobodný pán Josef Příchovský. Od r. 1775 do r. 1798 stál v čele této Invalidovny plukovník Robert Smith MacGavan, svobodný pán z Balroe, původem Ir, jemuž bychom rádi věnovali pozornost.

Robert Smith z Balroe přišel na kontinent z Irska spolu se svými staršími bratry Jakubem a Thomasem, podobně jako jiní pronásledovaní katolíci. Pocházeli ze staré šlechtické rodiny MacGavan z Longfordu v Severním Irsku. O této významné rodině jsou zprávy již z 11. století (2).

Nejstarší z bratrů, Jakub, vystudoval lékařskou fakultu pražské univerzity v r. 1719, stal se tu profesorem, děkanem a dokonce v r. 1743 byl i rektorem. Zemřel r. 1744 v Karlových Varech [4, 5].

Druhý z bratrů byl Thomas, o němž toho mnoho nevíme. Byl důstojníkem. Jeho manželkou byla Ludmila, hraběnka z Lisova. Zemřel bez potomků.

Nejmladší z bratrů byl Robert, který se narodil někdy v r. 1716. Jako důstojník sloužil u pěšáků a prošel různými hodnostmi v rakouské armádě.

Všichni tři bratři se pochopitelně snažili jako jiní přistěhovalci z Irska o příznání svého šlechtického titulu v Rakousku. Podařilo se jim to až v r. 1743, kdy 12. srpna Marie Terezie povýšila všechny tři bratry do stavu rytířského a současně obdrželi inkolát. Tento titul jim byl přiznán vzhledem k tomu, že již dříve byli šlechtici v irském království, Jakubovi pak za jeho 17letou činnost lékařskou a učitelskou v Praze, Thomasovi a Robertovi za to, že osvědčili při všech příležitostech věrnost a statečnost ve vojenských službách [4]. 17. ledna 1748 Marie Terezie pak povýšila důstojníky Thomase a Roberta do stavu svobodných pánů. Od té doby užívali oficiálního titulu Thomas nebo Robert Smith MacGavan z Balroe.

Dekretem císařovny Marie Terezie ze dne 1. 5. 1765 se Robert Smith stal plukovníkem. Jeho manželkou byla hraběnka Františka Xaverie z Klebelsbergu [1729–1806]. Robert s ní vyže-

nil tvrz Libořice u Žatce. Sám vlastnil od roku 1744 statky Jáchyma z Bredova, mezi nimi i panství a zámek Klenovou u Klatov, sídlo bývalých pánů z Klenové.

Od r. 1775 byl vrchním velitelem pražské Invalidovny. Zemřel v Praze 22. 8. 1785 v 69 letech na zápal plic. Kde byl pochován není známo.

Manželům Robertovi a Františce se narodili tři synové. Nejstarší Antonín se narodil v roce 1757 v Libořicích. Dva mladší, Thomas a Jan, zemřeli krátce po narození. Antonín sloužil rovněž v rakouské armádě od nejnižší hodnosti kadeta až po hejtmana. Zemřel v Praze 26. 7. 1823 jako penzionovaný hejtman pěšího pluku Callenberg. Vzhledem k tomu, že po sobě nezanechal mužského potomka, podle našeho sledování rod Smith z Balroe vymřel v Čechách po meči i po přeslici.

Doc. MUDr. L. Schmid, CSc.

Literatura

1. Alfred Conte Begna del Castello di Benkovich: Geschichte der Wiener K. K. Militär-Invaliden-Häuser. Wien 1866.
2. MacLysaght, E.: Irish Families. Dublin 1978.
3. Müllerová, A., - Novák, J. B.: Karlínská Invalidovna. Praha 1948.
4. Schmid, L.: Irští lékaři v Čechách. Praha 1968. Schmid, L.: Irish Doctors in Bohemia. Irish J. Med. Sci. 1968, č. 1, s. 497–504.
5. Schmid, L.: Jacobus Smith de Balroe. Čas. Lék. čes. 108, 1969, č. 31, s. 928–931.